

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

14 септември 2017 година *

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по граждански дела — Съдебна компетентност — Компетентност при индивидуални трудови договори — Регламент (ЕО) № 44/2001 — Член 19, точка 2, буква а) — Понятие „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“ — Сектор на въздушния превоз — Летателен персонал — Регламент (ЕИО) № 3922/91 — Понятие „основна база“

По съединени дела C-168/16 и C-169/16

с предмет преюдициални запитвания, отправени на основание член 267 ДФЕС от Cour du travail de Mons (Белгия) с актове от 18 март 2016 г., постъпили в Съда на 25 март 2016 г., в рамките на производства по дела

Sandra Nogueira,

Victor Perez-Ortega,

Virginie Mauguit,

Maria Sanchez-Odogherty,

José Sanchez-Navarro

срещу

Crewlink Ireland Ltd (C-168/16),

и

Miguel José Moreno Osacar

срещу

Ryanair Designated Activity Company, предишно Ryanair Ltd (C-169/16),

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: М. Pešič, председател на състава, К. Lenaerts, председател на Съда, изпълняващ функциите на съдия във втори състав, А. Rosas, С. Toader (докладчик) и Е. Jarašiūnas, съдии,

генерален адвокат: Н. Saugmandsgaard Øe,

* Език на производството: френски.

секретар: I. Illésy, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 2 февруари 2017 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за S. Nogueira, V. Perez-Ortega, V. Mauguit, M. Sanchez-Odogherty и J. Sanchez-Navarro и др., както и за M.J. Moreno Osacar, от S. Gilson и F. Lambinet, avocats,
- за Crewlink Ireland Ltd, S. Corbanie, advocaat, и F. Harmel, avocat,
- за Ryanair Designated Activity Company, предишно Ryanair Ltd, от S. Corbanie, advocaat, F. Harmel и E. Vahida, avocats, както и от G. Metaxas-Maranghidis, dikigoros,
- за белгийското правителство, от C. Pochet, M. Jacobs и L. Van den Broeck, в качеството на представители,
- за Ирландия, от A. Joyce, в качеството на представител, подпомаган от S. Kingston, barrister,
- за френското правителство, от D. Colas и D. Segoin, както и от C. David, в качеството на представители,
- за нидерландското правителство, от M. Bulterman и C. Schillemans, в качеството на представители,
- за шведското правителство, първоначално от C. Meyer-Seitz, A. Falk, U. Persson и N. Otte Widgren, в качеството на представители, а впоследствие от C. Meyer-Seitz и A. Falk, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от M. Wilderspin, както и от M. Heller и P. Costa de Oliveira, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 27 април 2017 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалните запитвания се отнасят до тълкуването на член 19, точка 2, буква а) от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74 и поправка в ОВ L 10, 2014 г., стр. 32, наричан по-нататък „Регламент „Брюксел I“).
- 2 Запитванията са отправени във връзка с два спора: по дело C-168/16 — на г-жа Sandra Nogueira, г-н Victor Perez-Ortega, г-жа Virginie Mauguit, г-жа Maria Sanchez-Odogherty и г-н José Sanchez-Navarro (наричани по-нататък заедно „г-жа Nogueira и др.“) с Crewlink Ireland Ltd (наричано по-нататък „Crewlink“), а по дело C-169/16 — на г-н Miguel José Moreno Osacar с Ryanair Designated Activity Company, предишно Ryanair Ltd (наричано по-нататък „Ryanair“)

относно условия за изпълнението и прекратяването на индивидуалните трудови договори на г-жа Nogueira и др. и на г-н Moreno Osacar, както и относно международната компетентност на белгийските съдилища да разгледат тези спорове.

Правна уредба

Международното право

3 Конвенцията за международно гражданско въздухоплаване, подписана в Чикаго (САЩ) на 7 декември 1944 г. (наричана по-нататък „Чикагската конвенция“), е ратифицирана от всички държави — членки на Европейския съюз, без обаче последният да е страна по нея.

4 Член 17 от тази конвенция гласи:

„Въздухоплавателните средства имат националността на държавата, в която са регистрирани“.

Правото на Съюза

5 Съображения 13 и 19 от Регламент „Брюксел I“ гласят:

„(13) Във връзка със застраховането, потребителските договори и трудовата заетост, по-слабата страна трябва да бъде защитена от правила за компетентност, които са в по-висока степен благоприятни за нейните интереси, отколкото предвиждат общите правила.

[...]

(19) Трябва да се гарантира приемственост между [К]онвенция[та] [от 27 септември 1968 година относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела (ОВ L 299, 1972 г., стр. 32; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 3), изменена с последващите конвенции за присъединяването към нея на новите държави членки] и настоящия регламент и за тази цел трябва да се установят преходни разпоредби. Същата нужда от приемственост се прилага и по отношение на тълкуването на [тази] конвенция [...], а [Първият протокол относно тълкуването на Брюкселската конвенция от 1968 г. от Съда, в ревизираната му и изменена редакция (ОВ C 27, 1998 г., стр. 28)] трябва също така да остане приложим спрямо висящи дела към момента на влизане в сила на настоящия регламент“.

6 Раздел 5, който се съдържа в глава II от споменатия регламент и обхваща членове 18—21 от него, определя правилата за компетентност по спорове относно индивидуални трудови договори.

7 Член 18, точка 1 от този регламент гласи:

„По дела във връзка с индивидуални трудови договори компетентността се определя от разпоредбите на настоящия раздел, без да се засягат разпоредбите на член 4 и член 5, точка 5“.

8 Член 19 от същия регламент предвижда:

„Срещу работодател с местоживееене в държава членка, може да бъде предявен иск:

1. в съдилищата на държавата членка, където има местоживееене, или

2. в друга държава членка:

- а) в съдилищата по мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си, или в съдилищата по мястото, където последно е осъществявал дейност, или
- б) ако работникът или служителят не осъществява обичайно или не е осъществявал обичайно дейността си в никоя държава, в съдилищата по мястото, където дейността, за която е нает работникът или служителят, е разположена или е била разположена“.

9 Член 21 от Регламент „Брюксел I“ гласи:

„Разпоредбите на настоящия раздел могат да се дерогират само със споразумение за предоставяне на компетентност:

1. което е сключено след възникването на спора, или
2. което допуска работникът или служителят да заведат дело в съдилища, различни от тези, указани в настоящия раздел“.

10 В преамбюла на Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (ОВ L 266, 1980 г., стр. 1; публикувана на български език в ОВ L 347, 2007 г., стр. 3, наричана по-нататък „Римската конвенция“), се посочва по-специално следното:

„Високодоговарящите страни по Договора за създаване на Европейската икономическа общност, загрижени да продължат работата в областта на международното частно право по вече предприетата в рамките на Общността правна унификация, по-специално в областта на компетентността и изпълнението на съдебните решения,

като желаят да установят унифицирани правила за приложимото право към договорните задължения,

се споразумяха [...]“.

11 Регламент (ЕИО) 3922/91 на Съвета от 16 декември 1991 година относно хармонизирането на техническите изисквания и административните процедури в областта на гражданското въздухоплаване (ОВ L 373, 1991 г., стр. 4; Специално издание на български език, 2007 г., глава 7, том 2, стр. 93), изменен с Регламент (ЕО) № 1899/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 г. (ОВ L 377, 2006 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 7, том 17, стр. 35) (наричан по-нататък „Регламент № 3922/91“), се прилага съгласно член 1 за „хармонизация на техническите изисквания и административните процедури в областта на безопасността на гражданското въздухоплаване, свързана с експлоатацията и поддръжка на въздухоплавателни средства и лица и организации, изпълняващи тези задачи“.

12 Споменатият регламент е съдържал приложение III — отменено по-късно с Регламент (ЕО) № 216/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 20 февруари 2008 година относно общи правила в областта на гражданското въздухоплаване, за създаване на Европейска агенция за авиационна безопасност и за отмяна на Директива 91/670/ЕИО на Съвета, Регламент (ЕО) № 1592/2002 и Директива 2004/36/ЕО (ОВ L 79, 2008 г., стр. 1) — чиято подчаст Р е била озаглавена „Ограничения на времето за полети и дежурства и изисквания към времето за почивка“. Включената в споменатата подчаст въздушна операция (OPS) 1.1090, точка 3.1 е гласяла:

„Операторът определя основна база за всеки член на екипажа“.

- 13 В споменатата подчаст е включена също OPS 1.1095, която в точка 1.7 определя понятието „основна база“ като „[М]естоположението на член на екипажа, определено от оператора, където членът на екипажа обикновено започва и приключва дежурното си време или поредица от дежурства и където, при обикновени условия, операторът не носи отговорност за настаняване на съответния член на екипажа“.
- 14 Освен това OPS 1.1110, която също се съдържа в подчаст Р от приложение III към Регламент № 3922/91 и е озаглавена „Почивка“, гласи:

„1. Минимална почивка

- 1.1. Минималното време за почивка, което трябва да се осигури преди полетно дежурство, което започва от основната база, е поне толкова дълго, колкото предходното работно време и или 12 часа, което е по-дълго;
- 1.2. Минималното време за почивка, което трябва да се осигури преди започване на полетно дежурство далеч от основната база, е поне толкова дълго, колкото предходното дежурно време или 10 часа, което е по-дълго; по време на почивка, далеч от основната база, операторът трябва да осигури възможност за осем часа сън, като вземе под внимание пътуването и други физиологични нужди; [...]“.
- 15 В областта на социалното осигуряване понятието за основна база се използва и в съображение 18б от Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социално осигуряване (ОВ L 166, 2004 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 82), изменен с Регламент (ЕС) № 465/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. (ОВ L 149, 2012 г., стр. 4). Посоченото съображение гласи:

„В приложение III към Регламент [№ 3922/91] понятието „основна база“ на членовете на полетния и кабинния екипаж се определя като местоположението на член на екипажа, определено от оператора, където членът на екипажа обикновено започва и приключва времето си за дежурство или поредица от дежурства и където, при обикновени условия, операторът не носи отговорност за настаняване на съответния член на екипажа. За да се улесни прилагането на дял II от настоящия регламент за членовете на полетния и кабинния екипаж, е оправдано използването на понятието „основна база“ като критерий за определяне на приложимото законодателство по отношение на членовете на полетния и кабинния екипаж. При все това приложимото законодателство относно членовете на полетния и кабинния екипаж следва да остане стабилно и принципът на основна база не следва да води до чести промени в приложимото законодателство вследствие на традиционния модел на работа на сектора или на сезонни поръчки“.

- 16 Член 11 от Регламент № 883/2004, който се съдържа в отнасящия се до определяне на приложимото законодателство дял II, гласи:

„1. Лицата, за които се прилага настоящият регламент, са подчинени на законодателството само на една държава членка. Това законодателство се определя в съответствие с настоящия дял.

[...]

3. Съгласно членове 12—16:

- а) спрямо лице, осъществяващо дейност като наето или като самостоятелно заето лице в една държава членка се прилага законодателството на тази държава членка;

[...]

5. Дейност като член на полетен или кабинен екипаж, изпълняващ пътнически или товарни въздухоплавателни услуги, се смята за дейност, извършвана в държавата членка, в която се намира основната база според определението за нея, съдържащо се в приложение III към Регламент (ЕИО) № 3922/91“.

- 17 Член 11, параграф 5 от Регламент № 883/2004 влиза в сила — съгласно направеното в член 3 от Регламент № 465/2012 уточнение — на двадесетия ден след публикуването на последния посочен регламент в *Официален вестник на Европейския съюз*. Тъй като той е публикуван на 8 юни 2012 г., внесените с него изменения не са приложими *ratione temporis* за споровете в главните производства.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

По дело C-169/16

- 18 На 21 април 2008 г. г-н Moreno Osacar сключва в Испания трудов договор с Ryanair — авиокомпания със седалище в Ирландия.
- 19 Съгласно този договор трудовите му задължения включват „осигуряване на безопасността, обслужване, оказване на съдействие и проверка на пътниците, качване на борда и наземни задачи, [...] извършване на продажби на борда на самолета и почистване на вътрешната му част, проверки за безопасност и всички възложени му от дружеството [...] във връзка с длъжността му задачи“.
- 20 Договорът, който е съставен на английски език, предвижда, че компетентни да се произнасят по евентуални спорове между страните във връзка с изпълнението и прекратяването му са ирландските съдилища и че за трудовите правоотношения по него е приложимо правото на същата държава членка. В договора се посочва също и че дейността по изпълнение на трудовите задължения на г-н Moreno Osacar като член на кабинния екипаж се счита за осъществена в Ирландия, ако е била извършена на борда на самолет, който е регистриран в тази държава членка и е собственост на споменатата авиокомпания.
- 21 Трудовият договор определя летище Шарлероа (Белгия) за „основна база“ и предвижда изискване да се живее на по-малко от един час път от нея, поради което г-н Moreno Osacar се установява да живее в Белгия.
- 22 На 1 април 2009 г. г-н Moreno Osacar е повишен, като му е възложено да изпълнява функциите на „проверяващ“. На 16 юни 2011 г. той подава оставка.
- 23 По-късно, на 8 декември 2011 г., г-н Moreno Osacar предявява иск за заплащане на различни обезщетения от Ryanair пред Tribunal du travail de Charleroi (Първоинстанционен съд по трудови спорове на Шарлероа, Белгия), тъй като счита, че бившият му работодател е трябвало да спазва и да прилага разпоредбите на белгийското право и че поради това именно белгийските съдилища са компетентни да разгледат иска му.
- 24 Ryanair оспорва компетентността на белгийските съдилища да разгледат спора. В това отношение авиокомпанията твърди, че съществува тясна и конкретна връзка между спора и ирландските съдилища. В този смисъл, освен че се позовава на клаузата за избор на съд и на тази за определяне като приложимо на ирландското право, авиокомпанията посочва, че по отношение на г-н Moreno Osacar се прилага ирландското законодателство в областта на

данъчното облагане и на социалната сигурност, че същият е изпълнявал трудовия си договор на борда на самолети, които са регистрирани в Ирландия и по отношение на които се прилага законодателството на тази държава членка, и че макар г-н Moreno Osacar да е подписал договора си в Испания, този договор се счита за сключен едва след като Ryanair го е подписало в седалището си в Ирландия.

- 25 С решение от 4 ноември 2013 г. Tribunal du travail de Charleroi приема, че белгийските съдилища не са компетентни да разгледат иска на г-н Moreno Osacar. Последният обжалва това решение пред запитващата юрисдикция — Cour du travail de Mons (Апелативен съд по трудови спорове Монс, Белгия).
- 26 Най-напред, запитващата юрисдикция излага някои свои фактически констатации. Тя подчертава, че г-н Moreno Osacar винаги е започвал и приключвал работния си ден на летище Шарлероа. Освен това понякога той е трябвало да изчаква там, за да замести евентуално отсъстващ член на персонала.
- 27 По-нататък запитващата юрисдикция посочва, че преди да разгледа спора по същество, трябва да се произнесе по компетентността на белгийските съдилища.
- 28 Тя установява, че клаузата за предоставяне на компетентност е непротивопоставима на г-н Moreno Osacar на основание член 21 от Регламент „Брюксел I“, като уточнява, че на този въпрос следва да се отговори с оглед на член 19, точка 2 от същия регламент. Запитващата юрисдикция напомня, че посочената разпоредба определя различни компетентни да се произнасят по спорове във връзка с трудови договори съдилища. Според нея практиката на Съда отдавна е наложила критерия за обичайното осъществяване на дейността като съществен в това отношение.
- 29 В това отношение, видно от практиката на Съда, и по-специално от точка 24 от решение от 13 юли 1993 г., Mulox IBC (C-125/92, EU:C:1993:306), когато работник или служител изпълнява възложената му работа на територията на няколко държави членки, мястото на обичайно осъществяване на дейността би могло да се определи като „мястото, където или от което работникът или служителът изпълнява основната част от задълженията си към своя работодател“. Следователно, за да установят това място, националните съдилища трябвало да използват метод, при който въз основа на определени признаци да решат с коя държава професионалната дейност е била най-силно свързана.
- 30 При все това обаче определянето на компетентен съд по спорове, по които членове на летателен персонал на авиокомпаниите предявяват иски пред съдилища на държава членка, било особено трудно.
- 31 Във връзка с определянето по-конкретно на „действителния център на професионалната дейност“ на тези лица запитващата юрисдикция иска да се установи дали понятието за това място не е в крайна сметка много близко до понятието „основна база“ съгласно определението му в приложение III към Регламент № 3922/91, както изглежда потвърждавало и позоваването на него в законодателството на Съюза в областта на социалната сигурност.
- 32 При тези обстоятелства Cour d'appel de Mons решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Възможно ли е, като се имат предвид:

- изискванията за предвидимост на решенията и за правна сигурност, които са били водещи при приемането на правилата за съдебната компетентност и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела в [Конвенцията от 27 септември 1968 г. относно

компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела, изменяна последователно с конвенциите за присъединяването към нея на новите държави членки], както и в Регламент [„Брюксел I“] (вж. по-конкретно решение от 19 юли 2012 г. *Mahamdia* (C-154/11, EU:C:2012:491, т. 44 и 46),

- особеностите на сектора на европейското въздухоплаване, в който летателният персонал на авиокомпания със седалище в държава на Съюза, ежедневно извършва полети над територията на Европейския съюз, тръгвайки от основна база, която може да бъде разположена, както в разглеждания случай, в друга държава на Съюза,
- особеностите на разглеждания спор, изложени в мотивите на [преюдициалното запитване],
- критерият, изведен от понятието „основна база“ (чиято дефиниция се съдържа в приложение III към Регламент [№ 3922/91]) и което е използвано в Регламент [№ 883/2004] за определяне на приложимото за членовете на полетния и на кабинния екипаж, считано от 28 юни 2012 г., законодателство в областта на социална сигурност,
- изводите в практиката на Съда на Европейския съюз, и по-конкретно в решенията, цитирани в мотивите на настоящото решение,

понятието „място на обичайно изпълнение на трудовия договор“ по член 19, точка 2 от Регламент [„Брюксел I“] да се тълкува като отъждествимо с понятието „основна база“ — което съгласно дефиницията в приложение III към Регламент [№ 3922/91] означава „местоположението на член на екипажа, определено от оператора, където членът на екипажа обикновено започва и приключва дежурното си време или поредица от дежурства и където, при обикновени условия, операторът не носи отговорност за настаняване на съответния член на екипажа“ — за целите на определянето на договарящата държава (и следователно нейната юрисдикция), на територията на която работникът или служителят обичайно полага труда си, когато този работник или служител е нает като член на летателния персонал на авиокомпания, за която се прилага правото на една от страните на Съюза и която извършва международен превоз на пътници по въздух на цялата територия на Европейския съюз, след като този критерий на привързване — изведен от „основната база“, схващана като „действителен център“ на трудовото правоотношение, доколкото работникът или служителят системно започва и приключва работния си ден на това място, организира там ежедневната си работа и фактически за времето на трудовото правоотношение се е установил да живее в близост до него — е едновременно най-тясно свързан с договаряща държава и гарантира най-подходяща защита на по-слабата страна в правоотношението?“.

По дело C-168/16

- 33 Г-жа Nogueira и др., граждани на Португалия, Испания или Белгия, през 2009 г. и 2010 г. сключват трудови договори с Crewlink — юридическо лице, установено в Ирландия.
- 34 Всеки един от трудовите договори предвижда назначаване на работника в Crewlink и командироването му като кабинен екипаж в Ryanair със сходни на изпълняваните от г-н Moreno Osacar трудови задължения.
- 35 Трудовите договори, които са съставени на английски език, уточняват по-специално, че приложимо за трудовите правоотношения по тях е ирландското право и че компетентни да се произнасят по всички спорове във връзка с изпълнението и прекратяването им са съдилищата на същата тази държава. Освен това договорите предвиждат възнаграждението да се превежда по сметка в ирландска банка.

- 36 Трудовите правоотношения са прекратени през 2011 г. след подаване на оставка или уволнение.
- 37 Поради същите съображения като тези на г-н Moreno Osacar, г-жа Nogueira и др. предявяват иск за заплащане на различни обезщетения пред Tribunal du travail de Charleroi.
- 38 С решение от 4 ноември 2013 г. този съд приема, че белгийските съдилища не са компетентни да разгледат исковете. Жалбоподателите обжалват това съдебно решение пред запитващата юрисдикция.
- 39 Запитващата юрисдикция по-специално подчертава, че в договорите на г-жа Nogueira и др. е предвидено следното: „самолетите на клиента са регистрирани в Ирландия и тъй като ще изпълняват задълженията си на тези самолети, работата Ви ще е базирана в Ирландия“, че летището Шарлероа е „основна база“ за работниците и че всеки един от тях трябва да живее на до един час път от базата, към която е зачислен.
- 40 Освен това запитващата юрисдикция отбелязва редица следващи от собствените ѝ констатации релевантни факти. Първо, макар трудовият договор да предвижда възможност за работодателя да реши да прехвърли г-жа Nogueira и др. към друго летище, в случая е установено, че единствената основна база, обслужваща Crewlink, е летище Шарлероа. Второ, всеки един от работниците системно е започвал и приключвал работния си ден в основната база — летище Шарлероа. Трето, на всеки един от тях се е случвало да трябва да остане на изчака на летище Шарлероа, за да замести евентуално отсъстващ член на персонала.
- 41 Мимоходом запитващата юрисдикция отбелязва, че трудовите договори на г-жа Nogueira и др. са ги задължавали да съблюдават прилаганата от Ryanair политика за авиационна безопасност. Освен това наличието на общо за Ryanair и Crewlink помещение на летище Шарлероа, както и правото на ръководния персонал на Ryanair да налага дисциплинарни наказания на предоставения му от Crewlink персонал представлявало достатъчно доказателство, че персоналят на двете предприятия осъществявал дейността си съвместно.
- 42 Запитващата юрисдикция обосновава необходимостта от отправяне на преюдициално запитване със същите съображения като тези, които излага в преюдициалното си запитване по дело C-169/16. Тя решава да спре производството и да постави на Съда по същество сходен преюдициален въпрос.
- 43 С решение на председателя на Съда от 11 април 2016 г. дела C-168/16 и C-169/16 са съединени за целите на писмената и устната фаза на производството и на съдебното решение.

По преюдициалните въпроси

- 44 С въпросите си запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали когато работник или служител — член на летателния персонал на авиокомпания или предоставен ѝ на разположение — предяви иск, понятието „място, където [работникът или служителът] обичайно осъществява дейността си“ по смисъла на член 19, точка 2, буква а) от Регламент „Брюксел I“ е отъждествимо за целите на установяване на компетентността на сезирания съд с понятието „основна база“ по смисъла на приложение III към Регламент № 3922/91.
- 45 В самото начало следва да се уточни, на първо място, че видно от съображение 19 от Регламент „Брюксел I“ и след като този регламент заменя в отношенията между държавите членки Конвенцията от 27 септември 1968 г. относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела, изменяна последователно с конвенциите за присъединяването към нея на новите държави членки (наричана по-нататък „Брюкселската конвенция“), даденото от Съда тълкуване на разпоредбите на конвенцията важи и за

разпоредбите на регламента, когато разпоредбите на тези актове могат да се квалифицират като еквивалентни (решение от 7 юли 2016 г., *Höszig*, C-222/15, EU:C:2016:525, т. 30 и цитираната съдебна практика).

- 46 В това отношение в първоначалната си редакция посочената конвенция не съдържа специална разпоредба за трудовите договори, като текстът на член 19, точка 2 от Регламент „Брюксел I“ е почти идентичен с текста на член 5, точка 1, второ и трето изречение от тази конвенция в редакцията ѝ след Конвенция 89/535/ЕИО за присъединяването на Кралство Испания и Португалската република към Конвенцията относно компетентността и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела и към протокола за нейното тълкуване от Съда на Европейските общности, с измененията, направени в тях с Конвенцията за присъединяване на Кралство Дания, Ирландия и Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия, и измененията, направени в тях с Конвенцията за присъединяване на Република Гърция (ОВ L 285, 1989 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 11, стр. 3), така че съгласно посочената в предходната точка съдебна практика следва да се гарантира приемствеността при тълкуването на тези два правни инструмента.
- 47 Впрочем по отношение на индивидуалните трудови договори визираното с член 5, точка 1, втора част от изречението от Брюкселската конвенция място на изпълнение на задължението трябва да бъде установено въз основа на единни критерии, които Съдът следва да определи с оглед на системата и целите на конвенцията. Съдът всъщност подчертава, че само едно такова самостоятелно тълкуване може да гарантира единното прилагане на конвенцията, чиято цел по-специално е да уеднакви правилата за компетентност на договарящите държави, за да се избегне, доколкото е възможно, наличието на различни критерии за определяне на съдебна компетентност по отношение на едно и също правоотношение, както и да се засили правната защита на лицата, установени на територията на Общността и същевременно да се позволи ищецът да може лесно да определи правораздавателния орган, пред който може да заведе иск, а на ответника да може разумно да предвиди правораздавателния орган, пред който срещу него може да бъде заведен иск (решение от 10 април 2003 г., *Pugliese*, C-437/00, EU:C:2003:219, т. 16 и цитираната съдебна практика).
- 48 Следователно изискването за самостоятелно тълкуване се прилага и по отношение на член 19, точка 2 от Регламент „Брюксел I“ (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., *Holterman Ferho Exploitatie* и др., C-47/14, EU:C:2015:574, т. 37 и цитираната съдебна практика).
- 49 На второ място, от постоянната практика на Съда следва, от една страна, че за споровете, свързани с трудови договори, глава II, раздел 5 от Регламент „Брюксел I“ въвежда редица правила, които, видно от съображение 13 от същия регламент, имат за цел да защитят по-слабата страна по договора чрез правила относно компетентността, които са по-благоприятни за интересите на тази страна (вж. в този смисъл решения от 19 юли 2012 г., *Mahamdia* C-154/11, EU:C:2012:491, т. 44 и цитираната съдебна практика, и от 10 септември 2015 г., *Holterman Ferho Exploitatie* и др., C-47/14, EU:C:2015:574, т. 43).
- 50 Всъщност тези правила дават възможност по-специално на работника или служителя да предяви иск срещу своя работодател пред съда, който счита за най-близък до своите интереси, като му признават възможността да предяви иск пред съдилищата на държавата членка, в която е установен работодателят, или пред съда по мястото, където осъществява обичайно дейността си, или, ако дейността не се осъществява обичайно в една и съща държава, в съда по мястото, където дейността, за която е нает работникът или служителът, е разположена. Разпоредбите от посочения раздел ограничават и възможността за избор на съд от страна на насочилия действията си срещу работника или служителя работодател, както и възможността за дерогиране на определените в регламента правила на подсъдност (решение от 19 юли 2012 г., *Mahamdia*, C-154/11, EU:C:2012:491, т. 45 и цитираната съдебна практика).

- 51 От друга страна, разпоредбите от глава II, раздел 5 от Регламент „Брюксел I“ имат не само специален, но и изчерпателен характер (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., *Holterman Ferho Exploitatie* и др., C-47/14, EU:C:2015:574, т. 44 и цитираната съдебна практика).
- 52 На трето място, член 21 от Регламент „Брюксел I“ ограничава възможността страните по трудов договор да сключват споразумение за предоставяне на компетентност. В този смисъл едно такова споразумение трябва да е сключено след възникването на спора или, ако е сключено преди това, трябва да допуска работникът или служителят да заведе дело в съдилища, различни от тези, указани в споменатите правила за определяне на компетентността (решение от 19 юли 2012 г., *Mahamdia*, C-154/11, EU:C:2012:491, т. 61).
- 53 Следователно тази разпоредба не би могла да се тълкува така, че клауза за предоставяне на компетентност да може да се приложи по начин, изключващ или възпрепятстващ възможността на работника или служителя да сезира компетентните съгласно членове 18 и 19 от Регламент „Брюксел I“ съдилища (вж. в този смисъл решение от 19 юли 2012 г., *Mahamdia*, C-154/11, EU:C:2012:491, т. 63).
- 54 В случая следва да се констатира, че както подчертава и генералният адвокат в точки 57 и 58 от заключението си, клауза за предоставяне на компетентност като съдържащата се в разглежданите в главното производство договори, не отговаря на нито едно от изискванията по член 21 от Регламент „Брюксел I“ и поради това е непротивопоставима на жалбоподателите в главните производства.
- 55 На четвърто и последно място следва да се отбележи, че самостоятелното тълкуване на член 19, точка 2 от Регламент „Брюксел I“ допуска да бъдат взети предвид съответните разпоредби от Римската конвенция, тъй като, видно от преамбюла ѝ, тази конвенция има за цел да се продължи работата в областта на международното частно право по вече предприетата в рамките на Съюза правна унификация, по-специално в областта на съдебната компетентност и изпълнението на съдебните решения.
- 56 Всъщност, както отбелязва и генералният адвокат в точка 77 от заключението си, в решения от 15 март 2011 г., *Koelzsch* (C-29/10, EU:C:2011:151), и от 15 декември 2011 г., *Voogsgeerd* (C-384/10, EU:C:2011:842), Съдът вече е тълкувал Римската конвенция с оглед по-специално на разпоредбите от Брюкселската конвенция относно индивидуалните трудови договори.
- 57 По отношение на определението на понятието „място, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, по смисъла на член 19, точка 2, буква а) от Регламент „Брюксел I“ Съдът многократно приема, че критерият за държавата членка, където работникът или служителят обичайно осъществява дейността си, трябва да се тълкува широко (вж. по аналогия решение от 12 септември 2013 г., *Schlecker*, C-64/12, EU:C:2013:551, т. 31 и цитираната съдебна практика).
- 58 По отношение на трудов договор, изпълняван на територията на няколко договарящи държави, без професионалната дейност на работника или служителя да има действителен център, от който той да изпълнява основната част от задълженията си към работодателя си, Съдът приема, че член 5, точка 1 от Брюкселската конвенция трябва да се тълкува — с оглед както на необходимостта от установяване на мястото, с което спорът е най-тясно свързан с цел определяне на съда, който е най-добре поставен, за да се произнесе, така и на необходимостта да се гарантира адекватна защита на работника или служителя като по-слаба страна по договора и да се избегне вероятността компетентен да се окаже повече от един съд — като визиращ мястото, където или от което работникът или служителят фактически изпълнява основната част от задълженията си към своя работодател. Всъщност това е мястото, където работникът или служителят може с най-малки разходи да предяви иск срещу работодателя си

или да се защити и където съдът е най-добре поставен, за да разреши спор във връзка с трудовия договор (вж. в този смисъл решение от 27 февруари 2002 г., *Weber*, C-37/00, EU:C:2002:122, т. 49 и цитираната съдебна практика).

- 59 Ето защо при такива обстоятелства понятието „място, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, съдържащо се в член 19, точка 2, буква а) от Регламент „Брюксел I“, трябва да се тълкува като означаващо мястото, където или от което работникът или служителят изпълнява основната част от задълженията си към своя работодател.
- 60 В случая разглежданите в главните производства спорове се отнасят до лица, които са членове на летателния персонал на авиокомпания или са ѝ предоставени на разположение. В този смисъл съд на държава членка, към който са отнесени такива спорове и който не може по безспорен начин да определи къде е „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, трябва — за да реши дали е компетентен — да установи „мястото, от което“ този работник изпълнява основната част от задълженията си към своя работодател.
- 61 Както припомня и генералният адвокат в точка 95 от заключението си, от практиката на Съда следва също и че за да се определи конкретно това място, националният съд трябва да вземе предвид определен набор от признаци.
- 62 Основаният на определени признаци метод позволява не само да бъдат отразени по-добре действителните правоотношения — тъй като налага да се вземат предвид всички характеризиращи дейността на работника или служителя обстоятелства (вж. по аналогия решение от 15 март 2011 г., *Koelzsch*, C-29/10, EU:C:2011:151, т. 48) — но и да бъде предотвратена възможността понятието „мястото, където или от което [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“ да се използва като средство за постигане на определени цели и за осъществяване на стратегии за заобикаляне (вж. по аналогия решение от 27 октомври 2016 г., *D'Oultremont* и др., C-290/15, EU:C:2016:816, т. 48 и цитираната съдебна практика).
- 63 Както подчертава генералният адвокат в точка 85 от заключението си, в решения от 15 март 2011 г., *Koelzsch* (C-29/10, EU:C:2011:151, т. 49), и от 15 декември 2011 г., *Voogsgeerd* (C-384/10, EU:C:2011:842, т. 38—41) Съдът посочва редица признаци, които националните съдилища могат да вземат предвид с оглед на особеностите на трудовите правоотношения в транспортния сектор. Националните съдилища трябва да установят по-конкретно в коя държава членка се намира мястото, от което работникът или служителят изпълнява възложените му задачи в областта на транспорта, и мястото, на което се връща след това, получава инструкции във връзка с тези задачи и организира работата си, както и мястото, където се намират неговите оръдия на труда.
- 64 В това отношение при обстоятелства като разглежданите в главното производство и както подчертава и генералният адвокат в точка 102 от заключението си, трябва да се вземе предвид също и мястото, където са базирани самолетите, на които обичайно се осъществява дейността.
- 65 Следователно понятието „мястото, където [или от което работникът или служителят] обичайно изпълнява дейността си“ не е отъждествимо с което и да било понятие от друг акт на правото на Съюза.
- 66 По отношение на лице — член на летателния персонал на авиокомпания или предоставено ѝ на разположение — това самостоятелно понятие не би могло да е отъждествимо с понятието „основна база“ по смисъла на приложение III към Регламент № 3922/91. Всъщност Регламент „Брюксел I“ нито се позовава на Регламент № 3922/91, нито преследва същите като неговите

цели, като се има предвид, че последният регламент се отнася до хармонизирането на техническите изисквания и административните процедури в областта на гражданското въздухоплаване.

- 67 Обстоятелството, че понятието „място, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, по смисъла на член 19, точка 2, буква а) от Регламент Брюксел I е неотъждествимо с понятието „основна база“ по смисъла на приложение III към Регламент № 3922/91 все пак не означава, както подчертава и генералният адвокат в точка 115 от заключението си, че при обстоятелства като разглежданите в главните производства последното понятие няма каквото и да било значение за определянето на мястото, от което работникът или служителят обичайно осъществява дейността си.
- 68 В частност, както става ясно от точки 61—64 от настоящото решение, Съдът вече е подчертал необходимостта при установяването на това място да се използва метод, основан на определени признаци.
- 69 В това отношение понятието „основна база“ може да изиграе значителна роля при установяването на посочените в точки 63 и 64 от настоящото решение признаци и да позволи при обстоятелства като разглежданите в главните производства да се определи мястото, от което работниците или служителите обичайно осъществяват дейността си, а следователно и кой съд би бил компетентен да разгледа предявен от тях иск по смисъла на член 19, точка 2, буква а) от Регламент „Брюксел I“.
- 70 Всъщност в OPS 1.1095 от приложение III към Регламент № 3922/91 това понятие е определено като мястото, от което летателният персонал системно започва и където приключва работния си ден, организира ежедневната си работа и за времето на изпълнение на трудовия договор се е установил да живее, за да е на разположение на въздушния превозвач.
- 71 Съгласно OPS 1.1110 от същото приложение минималното време за почивка на работници като жалбоподателите в главните производства зависи от това дали то е извън или в „основната база“ по смисъла на приложение III към Регламент № 3922/91.
- 72 Освен това следва да се отбележи, че тази връзка не се определя нито случайно, нито от работника или служителя, а съгласно OPS 1.1090, точка 3.1 от споменатото приложение — от оператора за всеки член на екипажа.
- 73 Единствено в хипотезата, когато с оглед на конкретните фактически обстоятелства по случая искове като разглежданите в главните производства са в по-тясна връзка с друго място, „основната база“ не би имала значение за установяването на „мястото, [от което работниците или служителите] обичайно осъществяват дейността си“ (вж. в този смисъл решения от 27 февруари 2002 г., Weber, C-37/00, EU:C:2002:122, т. 53 и по аналогия от 12 септември 2013 г., Schlecker, C-64/12, EU:C:2013:551, т. 38 и цитираната съдебна практика).
- 74 Освен това позоваването на понятието „основна база“ по смисъла на Регламент № 883/2004 не може да постави под въпрос самостоятелния характер на понятието „място, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, тъй като последният регламент и Регламент „Брюксел I“ преследват различни цели. Всъщност, докато Регламент „Брюксел I“ преследва посочената в точка 47 от настоящото решение цел, то Регламент № 883/2004 има за цел, както се посочва в съображение 1, освен свободното движение на лица, и да „допринас[е] за подобряване на жизнения им стандарт и условията за заетост“.

- 75 Впрочем изложеното в точка 65 от настоящото решение съображение, че посоченото в член 19, точка 2, буква а) от Регламент „Брюксел I“ понятие за място, където или от което работникът или служителят осъществява обичайно дейността си, не е отъждествимо с което и да било друго понятие, важи и за понятието „националност“ на въздухоплавателните средства по смисъла на член 17 от Чикагската конвенция.
- 76 В този смисъл, обратно на това, което Ryanair и Crewlink твърдят в писмените си защиты, понятието за държава членка, от която лице — член на летателния персонал на авиокомпания или предоставено ѝ на разположение — осъществява обичайно дейността си, не е отъждествимо и с понятието за територия на държавата членка, чиято националност са въздухоплавателните средства на тази авиокомпания по смисъла на член 17 от Чикагската конвенция.
- 77 С оглед на изложените съображения на поставените въпроси следва да се отговори, че член 19, точка 2, буква а) от Регламент Брюксел I трябва да се тълкува в смисъл, че когато лице — член на летателния персонал на авиокомпания или предоставено ѝ на разположение — предяви иск, понятието „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, по смисъла на тази разпоредба не е отъждествимо за целите на установяване на компетентността на сезирания съд с понятието „основна база“ по смисъла на приложение III към Регламент № 3922/91. Понятието „основна база“ все пак обаче представлява показателен признак за определяне на „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“.

По съдебните разноски

- 78 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

Член 19, точка 2, буква а) от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела трябва да се тълкува в смисъл, че когато лице — член на летателния персонал на авиокомпания или предоставено ѝ на разположение — предяви иск, понятието „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“, по смисъла на тази разпоредба не е отъждествимо за целите на установяване на компетентността на сезирания съд с понятието „основна база“ по смисъла на приложение III към Регламент (ЕО) 3922/91 на Съвета от 16 декември 1991 година относно хармонизирането на техническите изисквания и административните процедури в областта на гражданското въздухоплаване, изменен с Регламент (ЕО) № 1899/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 година. Понятието „основна база“ все пак обаче представлява показателен признак за определяне на „мястото, където [работникът или служителят] обичайно осъществява дейността си“.

Подписи